

KISEBBSÉGI JOGOK

GÖRÖMBEI SÁRA

Magyar nyelvi jogok Szlovákiában a Nyelvi Karta tükrében*

A szlovák kormány 2001. január 17-én¹ fogadta el a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának aláírására vonatkozó javaslatot, melyben sikerült megállapodni azokról a rendelkezésekről, amelyeket Szlovákia vállal. A kormányhatározat – mely a tervek szerint a Karta melléklétét fogja képezni – tartalmazza azokat az alábbiakban ismertetett nyilatkozatokat is, melyeket Szlovákia az egyes rendelkezésekhez fűzött.

A határozat jelentősége abban rejlik, hogy Szlovákia ennek megfelelően írta alá a 2001. február 20-án a Kartát, és ezt követően a kormány már nem tárgyalja újra, csak a parlamenti ratifikációtól függ a Karta további sorsa.

Az Alkotmány 7. cikke értelmében a Karta – kihirdetése esetén – elsőbbséget élvez a belső törvényekkel szemben, ezért az alábbiakban a Kartát a kisebbségeket érintő belső törvények tükrében olyan szempontból elemzem, hogy *milyen változást hoz a magyar kisebbség nyelvi jogait illetően*. Ennek érdekében röviden áttekintem az Alkotmány nyelvi jogokat érintő rendelkezéseit, a Szlovákia által aláírt legfontosabb releváns nemzetközi szerződéseket, illetve azt a két törvényt, melyek leginkább meghatározzák a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogait Szlovákiában. Ezt követi a Karta rövid ismertetése, majd a magyar nyelvre vonatkozó rendelkezéseinek részletes elemzése, összevetve a hatályos szlovák jogszabályokkal.

Az Alkotmány

Az 1993-ban létrejött önálló Szlovákia Alkotmánya – melyet 2001. február 23-án módosítottak – a következő rendelkezéseket tartalmazza a nemzeti kisebbségek nyelvi jogait illetően:

*A tanulmány lezárását követően a Szlovák Nemzeti Tanács ratifikálta a Nyelvi Kartát, mely 2002. január 1-jén lép hatályba Szlovákiában.

Az alkotmány preambuluma a „Mi, a szlovák nemzet” kitétellel kezdődik, amely nem foglalja magában a nemzeti kisebbségeket.

A 6.§ leszögezi, hogy a Szlovák Köztársaság területén a szlovák nyelv az államnyelv és az ettől eltérő más nyelvek használatát a hivatalos érintkezésben törvény szabályozza.

Az alkotmány 12.§ (2) értelmében *tilos a hátrányos megkülönböztetés* – egyebek mellett – *nyelvi alapon*, illetve nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozás alapján. A (3) bekezdés pedig kimondja, hogy mindenkinek jogában áll szabadon dönteni saját nemztségéről és *tilos az elnemzetietlenítésre irányuló nyomás minden módozata*. Ezt erősíti a 33.§: *bármely nemzetiségi vagy etnikai csoporthoz való tartozás senkinek sem lehet hátrányára*.

A nyelvi jogok szempontjából érzékeny kérdést, a névhasználatot szabályozza a 19.§, mely szerint mindenkinek joga van emberi méltósága, becsülete és jó hírneve megőrzéséhez, illetve *neve védelméhez*.

A kisebbségek jogait rögzítő legrészletesebb rendelkezés a 34.§:

„(1) A Szlovák Köztársaságban nemzetiségi kisebbséget vagy etnikai csoportot alkotó polgároknak biztosított a mindenoldalú fejlődés, főként pedig az a jog, hogy kisebbségük vagy csoportjuk más tagjaival együtt a saját *kultúrájukat fejlesszék, továbbá joguk van az információk anyanyelvükön való terjesztéséhez és befogadásához, a nemzetiségi egyesületekben való egyesüléshez, művelődési és kulturális intézmények alapításához és fenntartásához*. Ennek részleteit törvény állapítja meg.

(2) A nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó állampolgároknak a törvényben megállapított feltételek mellett az államnyelv elsajátításához való jogon kívül biztosított a joguk: a) az *anyanyelvükön való művelődéshez*; b) *anyanyelvük hivatalos kapcsolatokban való használatához*; c) *a nemzetiségi kisebbségeket és etnikai csoportokat érintő ügyek megoldásában való részvételhez*.”

Lényeges, hogy a szlovák alkotmány nem teszi lehetővé a pozitív diszkriminációt, vagyis a kisebbségek speciális helyzetére tekintettel hozott olyan intézkedéseket, melyek – formális egyenlőség helyett – teljes és hatékony egyenlőséget szolgálnak. (34.§ 3))

Nemzetközi kötelezettségvállalások

Korábban az alkotmány 11. cikke rögzítette a belső jog a és a nemzetközi jog viszonyát.²

Az alkotmány módosítás hatályon kívül helyezte a 11. cikket és módosította az alkotmány 7. cikkét, melynek értelmében: „Az emberi és alapvető szabadságjogokról szóló nemzetközi szerződések, (...) és a természetes vagy jogi személyek jogait vagy kötelezéseit közvetlenül megalapozó nemzetközi szerződések hatályba lépéséhez a ratifikáció előtt szükséges a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának egyetértése.” (7. cikk 4.) „A már ratifikált nemzetközi szerződések az alapvető emberi jogokról és szabadságjogokról, amelyek végrehajtásához nem szükséges törvényt hozni és azok a nemzetközi szerződések, amelyek a természetes, vagy jogi személyek jogait és kötelezéseit közvetlenül szabályozzák, elsőbbséget élveznek a belső törvényekkel szemben.” (7. cikk 5.)

A nyelvhasználati jogok szempontjából legfontosabb nemzetközi szerződések között említhetjük a *Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között létrejött, a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről szóló szerződést* (a magyar-szlovák alapszerződést), melyet Párizsban, 1995. március 19-én írtak alá³. E szerződés 15.§ (4) cikkében a felek kijelentik, hogy a területükön élő nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és kötelezettségeinek szabályozása terén az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezményét alkalmazzák, amennyiben belső jogrendjük nem rögzít a kisebbségekhez tartozó személyek jogaira nézve ennél kedvezőbb szabályozást.

Az alapszerződés 14. és 15. cikke érinti a nemzeti kisebbségek jogait.

Szlovákia 1995. szeptemberében ratifikálta az Európa Tanács *nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezményét* (a továbbiakban: Keretegyezmény). Az 1998. februárjától hatályos Keretegyezmény 9., 10., 11., 12., 13., 14. és 15. cikke érinti a nyelvhasználati jogokat, melyek azonban egyrészt állami kötelezettségként – nem pedig alanyi jogként – jelennek meg, másrészt megfogalmazásuk meglehetősen tág teret enged a jogalkalmazásnak, így kikényszeríthetőségük is bizonytalanává válik.

Két nyelvtörvény

Ami a belső jogot illeti, Szlovákia létrejötté óta több olyan törvényt fogadott el a Szlovák Nemzeti Tanács, mely érinti a Szlovákiában élő mintegy 600 000 magyar nyelvhasználati jogait (ezekről a későbbiekben lesz szó). Mégis, alapvetően két törvény szabályozza átfogóan ezt a területet:

a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról a hivatali érintkezésben című Tt. 184/1999. számú törvény (mely a hivatali érintkezésben történő nyelvhasználatot rendezi) és az *államnyelvről* szóló Tt. 270/1995. számú törvény (mely speciális rendelkezés hiányában a kisebbségek nyelvhasználatára is vonatkozik és rendezi a hivatali érintkezésen kívüli egyéb nyelvhasználatot.) Előljáróban érdemes e két törvény egymáshoz – és a Keretegyezményhez – való viszonyát közelebbről megvizsgálni, hogy világosabbá váljon, milyen jogokat biztosított eddig a belső szabályozás és mennyiben jelent előrelépést a Nyelvi Karta.

Az államnyelvről szóló törvény számos rendelkezésével sérti a Keretegyezmény előírásait⁴, melyek részletezésére most nem térek ki, mindamellett ez Szlovákia kötelezettségvállalásai folytán három szempontból lényeges:

1. A államnyelvről szóló törvényt 1995. november 15-én fogadta el a Szlovák Nemzeti Tanács, vagyis akkor már aláírta mind a Keretegyezményt, mind a magyar-szlovák alapszerződést. Ez pedig azt eredményezi, hogy a szerződések jogáról szóló 1969-es bécsi egyezmény alapján, melyhez Szlovákia csatlakozott, köteles lett volna tartózkodni azoktól a cselekményektől, amelyek megghiúsítanák a szerződés tárgyát és célját, amíg a szerződés hatályba nem lép.⁵

2. Az államnyelvről szóló törvény 1.§ (3) kimondja, hogy nem szabályozza a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelveinek használatát, hanem ezt más törvények rendezik. Azonban a kisebbségek hivatali érintkezésben történő nyelvhasználatáról szóló törvény csak 1999. júliusában jött létre. Ez azt jelenti, hogy 1995. novembere és 1999. júliusa között (több, mint három és fél évig) Szlovákiában – speciális törvény hiányában – az államnyelvről szóló törvény rendelkezéseit alkalmazták a kisebbségekre is. Ez amellet, hogy a Keretegyezmény és a szlovák-magyar alapszerződés (az előbbi 1998-tól, az utóbbi 1996-tól hatályos) cikkeibe ütközött, mulasztásos alkotmányértést valósított meg, hiszen Szlovákiának alkotmányos kötelezettsége, hogy biztosítsa a nemzeti kisebbségekhez és az etnikai csoportokhoz tartozó állampolgárok számára anyanyelvük használatát a hivatalos érintkezésben [lásd az Alkotmány 34.§ (2)].

3. *Jelenleg, vagyis a kisebbségi nyelvhasználati törvény hatálybalépése után, az államnyelvről szóló törvény rendelkezései a következőképpen érintik a nemzeti kisebbségeket:*

- a) A törvénynek azok a cikkei, amelyek a *hivatali érintkezésről* szólnak, mint *lex generalis*, háttérbe szorulnak a *lex specialis*, a kisebbségi nyelvhasználati törvénnyel szemben. A jogalkalmazási gyakorlatban azonban ez korántsem ilyen egyértelmű. Márpedig hiába élvezne elsőbbséget a nyelvhasználati törvény elvileg, ha a gyakorlatban egy olyan törvényt alkalmaznak a kisebbségekre, amely súlyosan sérti nyelvhasználati jogaikat.
- b) A törvénynek azok a rendelkezései, amelyek *nem a hivatali érintkezésről* szólnak, irányadóak a kisebbségekre is, a következők miatt: a Tt. 369/1990. számú önkormányzati törvény alapján a községi önkormányzatok helyi általános érvényű rendeleteket adhatnak ki olyan területekre vonatkozóan, amelyet törvény nem szabályoz. Mivel az államnyelvről szóló törvény nem szabályozza a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatát, a törvény hatálybalépése után a *községi önkormányzatok helyi rendeleteiben lehetővé teheték* a kisebbségi nyelvek általános és szabad használatát. A kisebbségi nyelvhasználati törvény hatályba lépésével azonban ezek a rendeletek hatályukat veszítették, és újabbakat sem hozhatnak a községek, mert a létező törvénynek arra kimondottan fel kell hatalmaznia az önkormányzatokat.⁶ A magyar javaslattal ellentétben a kisebbségi nyelvhasználati törvény *csak a hivatali érintkezésre* terjed ki, így számos egyéb területen – speciális törvény hiányában – az általános, vagyis az államnyelvről szóló törvény rendelkezései alkalmazandóak.

Míg tehát a kisebbségi nyelvhasználati törvény *csak nagyon szűk körben szabályozza a kisebbségi nyelvhasználati jogokat*, a törvényi rendezés következtében *hatályukat veszítik azok a sokkal részletesebb önkormányzati rendeletek*, amelyeket az egyes községek a kisebbségi nyelvek használatáról hoztak. Vagyis, a kisebbségi nyelvhasználati törvény „nem rendezi a kisebbségi nyelvek használatát azokon a területeken, amelyeken e nyelvek használatát az államnyelvről szóló törvény korlátozza.”⁷

Értelmezési és alkalmazási problémákat vet fel továbbá, hogy a nyelvhasználati törvény amellet, hogy nem határozza meg az államnyelvről szóló törvényhez fűződő viszonyát, nem rögzíti azt sem, hogy mit ért „hivatalos érintkezés alatt”.

A Nyelvi Karta

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját 1992. novemberében nyitották meg aláírásra, és 1998. március elsején lépett hatályba.⁸

A Preambulum rögzíti, hogy Európa történelmi regionális vagy kisebbségi nyelveinek védelme hozzájárul Európa kulturális gazdagságának és hagyományainak megővéséhez és fejlesztéséhez. Kimondja továbbá, hogy valamely regionális vagy kisebbségi nyelv magánéleti és közéleti gyakorlásának joga elidegeníthetetlen jog.

A regionális vagy kisebbségi nyelv definícióját a Karta 1. cikke tartalmazza.⁹

A Karta alapján az államok kétféle kötelezettséget vállalnak:

- 1) elfogadják a II. részben (7. cikk) rögzített célokat és elveket, melyeket a területükön lévő valamennyi regionális vagy kisebbségi nyelvre alkalmaznak. Ezek a rendelkezések a regionális vagy kisebbségi nyelvek védelmét és fejlesztését illetve használatuk bátorítását és megkönnyítését szolgálják, egyrészt az államok különböző nyelvi csoportjai közötti kulturális kapcsolatok ápolása révén, másrészt a kisebbségi vagy regionális nyelvek használatát veszélyeztető vagy attól elbátortalanító intézkedések kiküszöbölése révén. Az elvek között szerepel a pozitív diszkrimináció illetve a regionális vagy kisebbségi nyelvek, mint a kulturális gazdagság kifejezésének az elismerése is.
- 2) a III. rész kb. 90 rendelkezése közül kiválasztanak legkevesebb 35 bekezdést vagy pontot (ún. „a-la-carte” rendszer), amelyet megvalósítanak.

Miután a II. részben vállalt célok és elvek minden olyan államra kötelezőek, amely aláírta a Kartát, elemzésem a III. részre összpontosít, hiszen itt jelennek meg az államok speciális, választott kötelezettségei.

A szlovák kormány a Karta Preambulumához fűzött nyilatkozatában leszögezi, hogy „A Szlovák Köztársaság kinyilvánítja, hogy az elfogadott Kartát a Szlovák Köztársaság Alkotmányával és azokkal a vonatkozó nemzetközi megállapodásokkal összhangban fogja alkalmazni, amelyek biztosítják az állampolgárok törvény előtti egyenlőségét származásukra, fajukra, vallásukra vagy nemzetiségükre való tekintet nélkül, az európai nyelvi örökség támogatása érdekében, az államnyelv használatának sérelme nélkül.”

A „regionális vagy kisebbségi nyelv használatának területén” olyan települések értendők a kormány szerint, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok a lakosságnak legalább 20%-át alkotják. Ezek listáját a Tt. 221/1999. számú kormányrendelet tartalmazza. Ezzel kapcsolatban szeretnék rámutatni arra a korántsem elhanyagolható körülményre, hogy nyelvi jogokról lévén szó, elvárható lenne, hogy a Karta alkalmazási területét a *nyelvhasználat* és ne pedig a *nemzeti hovatartozás* alapján jelöljék ki. Szlovákiában – 1991-es népszámlálási adatok szerint – a magukat magyarnak vallók száma 40 000 fővel kevesebb, mint a magyar anyanyelvűek száma¹⁰, vagyis számos fontos település esik ki a Karta alkalmazási köréből, ha a nemzeti hovatartozást vesszük alapul. A jelenség nem új keletű, már a kisebbségi nyelvhasználati jogokat szabályozó fent említett törvény is ugyanezt a gyakorlatot követte.

A Karta következő rendelkezései vonatkoznak a magyar nyelvre¹¹:

OKTATÁS

Az oktatással kapcsolatos kötelezettségeket Szlovákia – a magyar nyelv helyzetének megfelelően, és anélkül, hogy az állam hivatalos nyelvének oktatása hátrányt szenvedne – azokra a településekre nézve vállalja, ahol a magyarok aránya a lakosság 20%-át eléri.

A Nyelvi Karta alapján Szlovákia vállalja, hogy *elérhetővé teszi magyar nyelven az iskolaelőkészítő oktatást, az általános iskolai oktatást, a középiskolai oktatást, a szakközépiskolai és szakmunkásképzést továbbá az egyetemi és más felsőoktatási képzést.* [8.§ 1. a); b); c); d); e)] Az utóbbiak a pedagógusok, teológusok, kulturális és közművelődési szakemberek képzésére vonatkoznak az államnyelven való tanulás sérelme nélkül azzal, hogy Szlovákia biztosítja a (szak)tantárgyak többségének oktatását kisebbségi nyelven, a Szlovák Köztársaság egyetemi területet érintő jogszabályainak tiszteletben tartása mellett.

Szlovákia *intézkedik, hogy a felnőttoktatásnak és továbbképzésnek legyenek olyan tanfolyamai, melyek elsősorban vagy teljesen magyar nyelven valósulnak meg, biztosítja a magyar történelem és kultúra oktatását és a fentiek megvalósításához szükséges alap- és továbbképzést.* [8.§ 1. f); g); h)]

Vállalja, hogy *felügyelő szervezetet hoz létre a magyar nyelv oktatásának megteremtésében és fejlesztésében tett intézkedések és elért előrehaladás figye-*

lemmel kísérése és a kérdésekről nyilvánosságra hozandó időszaki jelentések elkészítése céljából. [8.§ 1. i)]

Kisebbségbarát szellemben történő alkalmazásuk esetén a Karta említett rendelkezései jóval több jogot biztosítanak, mint a belső jog, mely a következőket rögzíti:

A Tt. 5/1999. számú törvény¹² értelmében a magyar tannyelvű alapiskolák és középiskolák tanulói, kétnyelvű bizonyítványokat kapnak illetve ezekben az iskolákban az iskolai dokumentációt két nyelven, szlovákul és magyarul állítják ki.

Az alap- és középiskolák rendszeréről szóló törvény¹³ szerint „A nevelés és az oktatás az állam nyelvén folyik. A cseh, magyar, lengyel, német és ukrán (rutén) nemzetiségű állampolgárok számára biztosított az anyanyelvű oktatáshoz való jog a nemzeti fejlődésük érdekeinek megfelelő mértékben.” Ez utóbbi kitétel nehezen meghatározható és meglehetősen tágan értelmezhető. Ugyanúgy tágan értelmezhető a magyar-szlovák alapszerződés 15.§ g) oktatásra vonatkozó része, melynek értelmében a Szlovák Köztársaságban élő magyar kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van az állami nevelési-oktatási rendszer keretén belül *adekvát lehetőségre* anyanyelvűk oktatására és az anyanyelvükön történő oktatásra, a hivatalos nyelv oktatásának sérelme nélkül.

A Keretegyezmény a maga óvatos és nehezen megfogható módján rendelkezik az oktatásra vonatkozó jogokról, pontosabban az államok kötelezettségéről ezen jogok elismerésére. A 14. § értelmében a Felek *kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik* minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy jogát kisebbségi nyelvének megtanulására. E jog megvalósítását illető állami kötelezettség azonban már kibúvókkal körülbástyázva és csak számos feltétel teljesülése esetén jön létre: a Felek törekednek annak biztosítására (nem pedig „biztosítják”), hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek *megfelelő lehetőségeik* legyen kisebbségi nyelvüket megtanulni vagy ezen a nyelven tanulni, azonban erre is csak „a nemzeti kisebbségek által hagyományosan és jelentős számban lakott területeken, megfelelő igény esetén, lehetőségeik szerint és oktatási rendszerük keretein belül” kötelesek. Ráadásul a Keretegyezmény külön kiemeli, hogy ez utóbbi rendelkezést úgy kell végrehajtani, hogy az ne veszélyeztesse a hivatalos nyelv tanulását, vagy az ezen a nyelven való tanítást.

A Keretegyezmény 13.§ szerint oktatási rendszerük keretében a Felek elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek a jogát arra, hogy saját magán oktatási és képzési intézményeiket létrehassák és működtethessék. E jog gyakorlása azonban nem ró semmiféle pénzügyi kötelezettséget a Felekre.

A Keretegyezmény rögzíti, hogy a Felek, *ha szükséges*, az oktatás és a kutatás területén intézkednek úgy a nemzeti kisebbségeik mint a többség kultúrájának, történelmének, nyelvének és vallásának megismerése előmozdítására, megfelelő lehetőségeket fognak teremteni a tanítóképzésre és a tankönyvekhez való hozzájutásra és megkönnyítik a különböző közösségek tanítói és diákjai közötti kapcsolatokat. (12.§ 1., 2.) Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy előmozdítják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára az oktatáshoz minden szinten a hozzájutás esélyegyenlőségét. (12.§ 3.)

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

Szlovákia – a Karta értelmében – a büntetőeljárásban *garantálja a vádlott jogát, hogy a magyar nyelvet használja, és biztosítja, hogy az indítványok, az írásos és szóbeli bizonyítékok ne minősülhessenek pusztán azon az alapon elfogadhatatlannak, hogy magyar nyelven készültek.* [9.§ 1. a)ii; iii]

A polgári eljárásban illetve a közigazgatási ügyekben illetékes igazságszolgáltatási szervek előtti eljárásban pedig megengedi, hogy *amennyiben a félnek személyesen kell megjelennie a bíróság illetve az igazságszolgáltatási szerv előtt, úgy ott a magyar nyelvet használja anélkül, hogy az számára külön költséget jelentene.* [9.§ 1. b)ii; c)ii] Megengedi továbbá a *magyar nyelven készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges, tolmácsok és fordítók segítségével és intézkedik, hogy ez utóbbi alkalmazása az érdekeltek számára ne jelentsen többletköltséget.* [9.§ 1. b)iii; c)iii; d)]

A fenti rendelkezésekkel kapcsolatosan lényeges, hogy mindezek *csak az olyan igazságszolgáltatási kerületekben érvényesülnek, ahol a magyar nyelvet használók száma a fenti intézkedések megtételét indokolja, a magyar nyelv helyzetének megfelelően.* A szlovák kormány csak arra nézve nyilatkozott, hogy mit ért a kisebbségi nyelv használatának területén (lásd a 20%-os arányt), azt azonban nem tisztázta, hogy mit tekint igazságszolgáltatási kerületnek, főleg olyan igazságszolgáltatási kerületnek, ahol a magyar nyelvet használók száma indokolja a fenti intézkedéseket. A 20%-os arányt ugyanis településekre

nézve határozza meg a hivatkozott kormányhatározat, nem pedig nagyobb egységekre, körzetekre nézve. Az alkalmazási terület pontos meghatározásának hiánya, – amellett, hogy jogbizonytalansághoz vezet – nagymértékben megnehezíti a rendelkezések jogi kikényszerítését. Azonban még ezeken a területeken is csak akkor alkalmazhatók az említett rendelkezések, *ha azokat a bíró nem minősíti „az igazságszolgáltatás rendes ügymenetét akadályozónak”*. Vagyis a jogalkalmazásban könnyedén megkerülhetők a Kartában vállalt kötelezettségek.

Emellett, a szlovák *büntető bírósági eljárási törvény*¹⁴ már általános jelleggel kimondja, hogy „Mindenki jogosult anyanyelvének használatára a büntető eljárásban résztvevő szervek előtt.” *Ügyszintén a bírákról és a bíróságokról szóló törvény*¹⁵ szerint „Mindenki saját nyelvén járhat el a bíróság előtt. Törvény szabályozza, hogy a tolmácsolás költségeit mikor viseli az állam”. A *polgári perrendtartás*¹⁶ a *felekről* mondja ki, hogy joguk van anyanyelvükön eljárni a bíróság előtt, az *Alkotmánybíróság szervezetéről, eljárásáról és az alkotmánybírák jogállásáról szóló törvény*¹⁷ pedig úgy rendelkezik, hogy a *természetes személyek* használhatják anyanyelvüket a szóbeli és más tárgyalásokon (oral trials and other negotiations); a tolmácsolás költségeit a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága viseli.

Ezeknek a jogoknak a biztosítását az említett törvények nem kötik feltételekhez, és gyakorlásukat értelemszerűen nem korlátozzák azon településekre, ahol a nemzeti kisebbségek aránya a lakosság 20%-át éri. Így több garanciát nyújtanak, mint a Karta óvatos és megkerülhető rendelkezései. A szlovák-magyar alapszerződés 15.§ g) cikke szintén általános jelleggel rögzíti, hogy a Szlovák Köztársaság területén élő magyar kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a belső jogrenddel és a nemzetközi kötelezettségekkel megegyezően használni anyanyelvüket a hivatalokkal való kapcsolatokban, beleértve a közigazgatást, és a bírósági eljárásokban.

A Keretegyezmény 10.§ 3. szerint a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azt a jogot, hogy olyan nyelven, amelyet megért, a legrövidebb időn belül tájékoztassák letartóztatásának okairól és minden ellene felhozott vád természetéről és indokairól, valamint hogy ezen a nyelven védekezhessen – ha szükséges – ingyenes tolmács segítségével.

Ami pedig a közigazgatási ügyekben illetékes igazságszolgáltatási szervek előtti eljárást illeti, a kisebbségi nyelvhasználati törvény 2. § (4) az államigazgatási eljárásban nem engedi ugyan meg, hogy a fél a magyar nyelvet használja, de legalább azt biztosítja, hogy a közigazgatási szerv az államigazgatási eljárásban meghozott döntését kérésre magyarul is kiadja. Annak ellenére, hogy vita esetén az államnyelvű megfogalmazás a döntő, a törvény említett szakasza több jogot biztosít az államigazgatási eljárásban, mint a Karta.

Előrelépést jelent viszont a Karta alábbi két rendelkezése:

Egyrészt Szlovákia megkötések nélkül vállalja, hogy *nem minősíti érvénytelennek az államban készült jogi okmányokat pusztán azon az alapon, hogy magyar nyelven íródtak.* [9.§ 2. a)]

Ez előrelépést jelent az államnyelvről szóló törvényhez képest, melynek 8.§ (5) pontja leszögezi, hogy a közszolgálati szervek előtti olyan eljárásokban, amelyek kötelmi viszonyokat szabályoznak, csak az államnyelven megfogalmazott megszövegezés ismerhető el. (Közszolgálati szervek a törvény szerint: az állami szervek és állami szervezetek, a területi önkormányzatok szervei és a közszolgálati intézmények szervei.)

Másrészt Szlovákia a Karta szerint vállalja azt is, hogy *magyar nyelven közzéteszi a legfontosabb állami törvénytövegeket*, valamint azokat, amelyek különösen érintik a magyar nyelv használóit, feltéve, hogy e szövegek más-ként nem hozzáférhetőek. [9.§ 3.]

Ez a rendelkezés több jogot biztosít, mint az eddigi szabályozás, a kisebbségi nyelvhasználati törvény ugyanis csak annyit mond ki, hogy a közigazgatási szerv saját hatáskörén belül az általánosan kötelező érvényű jogszabályokról kérésre magyarul is tájékoztatást nyújt. (4.§ (3))

KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁGOK ÉS KÖZSZOLGÁLTATÁST NYÚJTÓ SZERVEK

A Karta Magyarázó Jelentésének 102. pontja szerint a 10. cikk rendelkezései a közhatalmi szervek három csoportjára vonatkoznak:

- 1) az államigazgatási szervekre (10. cikk 1. bekezdés)
- 2) az önkormányzati szervekre (10. cikk 2. bekezdés)
- 3) államigazgatási szervek által felügyelt, közszolgáltatást nyújtó szervekre (10. cikk 3. bekezdés)

A Karta közigazgatási hatóságokkal és közszolgáltatást nyújtó szervekkel kapcsolatos rendelkezései – ugyanúgy, mint a kisebbségi nyelvhasznála-

ti törvény rendelkezései – csak azokra a településekre vonatkoznak, ahol a magyar kisebbséghez tartozók aránya a 20%-ot eléri. A Karta alapján Szlovákia gondoskodik arról, hogy *a közösséggel kapcsolatban álló tisztviselői a magyar nyelvet használják azokkal a személyekkel fennálló kapcsolataikban, akik hozzájuk magyar nyelven fordulnak.* [10.§ 1. a)ii] Ez a rendelkezés önmagában előrelépést jelentene a kisebbségi nyelvhasználati törvényhez képest, melynek 7.§ (1) értelmében a közigazgatási szerv és annak alkalmazottai használhatják ugyan a magyar nyelvet a hivatalos érintkezés során, de nem kötelesek magyarul tudni. Azonban a Karta két kibúvót is hagy a kötelezettség alól: egyrészt „a magyar nyelv helyzetének megfelelően”, másrészt „abban a mértékben, ahogy az észszerűen lehetséges” köteles csak Szlovákia teljesíteni ezt a kötelezettséget. Emellett a kormányhatározat hangsúlyozza, hogy Szlovákia a fenti rendelkezést az államnyelv használatának sérelme nélkül fogja értelmezni a Szlovák Köztársaság Alkotmánya szerint és a Szlovák Köztársaság jogrendszerével összhangban.

A Karta értelmében Szlovákia vállalja, hogy *megengedi és/vagy bátorítja a magyar nyelv használatát a regionális vagy helyi közigazgatásban* (szintén az államnyelv használatának sérelme nélkül, az Alkotmány szerint és a szlovák jogrendszerrel összhangban.) [10.§ 2. a)] A Karta magyarázó jelentése szerint ez a rendelkezés csupán arra vonatkozik, hogy a magyar nyelvet munkanyelvként használhatja az illető hatóság, de nem jelenti a kisebbségi nyelv használatát a központi kormányzattal való kommunikáció során.

A fentiekhez képest nem biztosít több jogot a szlovák-magyar alapszerződés sem: általános jelleggel, részletes szabályok nélkül leszögezi, hogy a Szlovák Köztársaságban élő magyar kisebbséghez tartozó személyeknek, egyénileg vagy csoportjuk tagjaival közösen, joguk van szóban és írásban, a magán- és közéletben szabadon használni anyanyelvüket. Utal továbbá a nyelvhasználatra a hivatalokkal való kapcsolatban és a bírósági eljárásban (15.§ g), lásd fent), azonban kiemeli e jogok gyakorlásánál a belső joggal való megegyezést.

Az alapszerződéshez hasonlóan, a Keretegyezmény 10.§ 1. lehetővé teszi a kisebbségi nyelv szabad és beavatkozás nélküli használatát úgy magánbeszélgetésben mint nyilvánosan, szóban és írásban. Kevésbé hatékony, hogy a Felek – számos megkötéssel – csupán *erőfeszítéseket tesznek arra, hogy lehetőség szerint biztosítsák* a közigazgatási hatóságok és a kisebbséghez tartozó személyek között, a kisebbségi nyelv használatát elősegítő feltételeket. (10.§ 2.)¹⁸

Szlovákia, a Karta értelmében, *a magyar nyelvet használóknak* megengedi *azt a lehetőséget, hogy szóbeli vagy írásbeli kérelmeket magyarul nyújtsanak be a regionális és helyi hatóságoknak.* [10.§ 2. b)] Ehhez képest a nyelvhasználati törvény erősebb, 2.§ (3) bekezdése kimondja, hogy a magyar kisebbséghez tartozó személynek *joga van* arra, hogy a közigazgatási szervnek címzett beadványát magyarul is előterjessze. A közigazgatási szerv az államnyelven kívül magyarul is válaszol, kivéve a közokiratokat. (A nyelvhasználati törvényben a közigazgatási szerv fogalma az államigazgatási szervet és a területi önkormányzati szervet is magába foglalja.)

Szlovákia *megengedi és/vagy bátorítja, hogy a regionális testületek hivatalos dokumentumaikat illetve a helyi testületek dokumentumaikat magyarul is közzétegyék.* [10.§ 2. c); d)] Ez a rendelkezés ebben a megfogalmazásban nem nyújt többet, mint a kisebbségi nyelvhasználati törvény 2.§ (6), mely szerint a területi önkormányzat szerve a saját hatásköre terjedelmén belül kiadott hivatalos nyomtatványokat kérésre magyarul is az állampolgárok rendelkezésére bocsátja. (A Kartában szereplő bátorítás és engedély nem azonos azzal, hogy Szlovákia „biztosítja” ezen jogokat.)

Szlovákia *megengedi és/vagy bátorítja továbbá, hogy a helyi testületek közgyűlési vitáiban a magyar nyelvet használják, ami azonban nem zárja ki az állam hivatalos nyelvének használatát.* [10.§ 2. f)] A kisebbségi nyelvhasználati törvény 3.§ (1) ennél tágabb megfogalmazást tartalmaz, ugyanis megengedi, hogy az önkormányzati szerv *tárgyalásait* (tehát nem csupán a vitát) magyarul folytassa, ha ezzel valamennyi jelenlevő egyetért. Ugyanakkor a törvény 3.§ (2) lehetővé teszi, hogy a községi képviselőtestület képviselője a testület ülésén a magyar nyelvet használja és a tolmácsolásról a községnek kell gondoskodnia. A törvény megengedi azt is, hogy a község krónikáját magyarul vezessék 3.§ (3), melyre nézve a Karta nem tartalmaz rendelkezést.

A feliratok tekintetében szintén kevesebb jogot biztosít a Karta a belső jogszabályokhoz képest. Csupán azt mondja ki, hogy Szlovákia *megengedi és/vagy bátorítja a helyneveknél a magyar nyelven hagyományos és helyes formák használatát vagy elfogadását, ha szükséges a hivatalos nyelv szerinti elnevezésekkel együttesen használva.* [10.§ 2. g)]

Ezzel szemben a nyelvhasználati törvény 4.§ (1) szerint a község saját területén az utcák nevét és más helyi földrajzi elnevezéseket magyarul is fel tüntetheti. Ezen túlmenően a törvény további két kötelezettséget is megfogalmaz: A községben a fontos információkat, főként a magyarokat intő fel-

szólitásokat, figyelmeztető és egészségügyi tájékoztatásokat a nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken az államnyelven kívül magyarul is fel kell tüntetni (4.§ (2)), illetve ugyanez vonatkozik a közigazgatási szervnek az épületeken elhelyezett elnevezésére is. (2.§ (5))

Az alapszerződés 15.§ g) alapján pedig a magyar kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van magyarul feltüntetni azon települések neveit, amelyben élnek, továbbá az utcák és egyéb közterületek neveit, helyrajzi adatokat, feliratokat és közterületi információkat.

Ezt szűkíti a települések kisebbségi nyelven való feltüntetéséről szóló törvény¹⁹, mely szerint azokon a településeken kell a helység nevét a nemzeti kisebbség nyelvén – önálló közlekedési táblákon, a helység elején és végén – feltüntetni, ahol a nemzeti kisebbség lélekszáma legalább a lakosság 20%-át eléri.

A Keretegyezmény 11.§ 2. rögzíti a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jogát arra, hogy saját kisebbségi nyelvén cégtáblákat, feliratokat és egyéb magántermészetű információkat tegyenek közzé a nyilvánosság számára láthatóan. Természetesen a Keretegyezmény nem azt mondja ki, hogy a kisebbségeknek joguk van ehhez, még csak azt sem, hogy a Felek elismerik a jogukat, csupán azt, hogy a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik a jogukat. Hasonlóan feltételes és áttételes fogalmaz a 11.§ 3., mely szerint az olyan körzetekben, amelyek *hagyományosan* nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által *jelentős számban lakottak*, a Felek *törekedni fognak* arra, hogy jogrendszerük keretében, beleértve, ahol helyénvaló a más Államokkal való megállapodásokat, és figyelembe véve sajátos körülményeket, a hagyományos helységneveket, utcaneveket és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelöléseket a kisebbség nyelvén is kiírják, *ha megfelelő igény van* ilyen jelzésekre.

A Karta alapján a közigazgatási hatóságokat vagy a közszolgáltatást nyújtó szerveket illetően Szlovákia *megengedi a magyar nyelvet használóknak, hogy kérelmet magyarul terjesszenek elő és úgy is kapjanak rá választ.* [10.§ 3. b); c)] Ennél a rendelkezésnél több jogot biztosít a nyelvhasználati törvény már említett 2.§ (3). Ráadásul a Karta ezt a jogot is csak a magyar nyelv helyzetének megfelelően és abban a mértékben biztosítja, ahogyan az ésszerűen lehetséges, a szlovák kormány pedig szükségesnek tartotta ismét leszögezni, hogy ezt a rendelkezést az államnyelv használatának sérelme nélkül fogja értelmezni a Szlovák Köztársaság Alkotmánya szerint és a Szlovák Köztársaság jogrendszerével összhangban.

A Karta fenti bekezdéseiben rögzített rendelkezések végrehajtására tekintettel Szlovákia vállalja, hogy *biztosítja az esetleges szükséges fordítást vagy tolmácsolást és/vagy a lehetséges mértékben kielégíti azokat az igényeket, hogy a magyar nyelvtudással rendelkező köztisztviselőt, kérésére, olyan településekre nevezzék ki, ahol a magyarok aránya a 20%-ot eléri.*²⁰ [10.§ 4. a); c)]

A Keretegyezmény 15.§ ennél tágabb: a Felek általánosan arra vállalnak kötelezettséget, hogy *megteremtik* a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azokat a *feltételeket*, amelyek a kulturális, a társadalmi és a gazdasági életben, valamint a közügyekben – különösképpen az őket érintőkben – való részvételhez szükségesek.

A Karta értelmében Szlovákia vállalja, hogy *megengedi a családneveknek az érdekeltek kérésére magyar nyelven történő használatát és felvételét.* [10.§ 5.] Ez a cikk csak a családnevekről rendelkezik, a keresztnevekre nem vonatkozik.

Ennél részletesebb a Keretegyezmény 11.§ 1., mely leszögezi, hogy a Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azon jogát, hogy *család- és utónevét kisebbségi nyelvén használhassa*, ugyancsak *ennek hivatalos elismeréséhez való jogot*, jogrendszerükben szabályozottaknak megfelelően.

Az alapszerződésben szintén az szerepel, hogy a magyar kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van bejegyezni és használni kereszt- és vezetékeveiket magyarul (15.§ g)).

A belső jogot vizsgálva elmondhatjuk továbbá, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvény nem szabályozza a kisebbségek névhasználatát, az államnyelvről szóló törvény pedig csak annyit rögzít, hogy minden polgárnak jogában áll, hogy nevét a szlovák helyesírás szerinti megjelenésbe igazítsák át. 3. §(6) A nyilvántartásról szóló törvény²¹ 16.§ a),b),c); 19.§ (3) (5) szerint a születési anyakönyvi kivonatban, az érintett írásbeli kérésére, nevét anyanyelvén is bevezetik a nyilvántartásba és erről feljegyzést készítenek. Hasonlóan, egy nő írásbeli kérelmére nevét a szlovák ragozás szerinti végződés nélkül tüntetik fel a születési anyakönyvi illetve házassági anyakönyvi kivonatban. A nevekről és vezetékevekről szóló törvény²² 2.§ (1) rögzíti, hogy a Szlovák Köztársaság területén született személyeknek lehet egy-nél több neve, köztük külföldi név is, de maximum három. Összességében tehát a belső jogszabályoknál kevesebb jogot biztosít a Karta a névhasználatot illetően.

TÖMEGTÁJÉKOZTATÁSI ESZKÖZÖK

A tömegtájékoztatási eszközökre vonatkozó szabályokat jónéhány feltételhez köti a Karta, melyek jelentősen gyengítik a kötelezettségvállalásokat, mivel lehetőséget adnak azok megkerülésére: „a magyar nyelv használói számára, ahol arányuk a lakosság 20%-át eléri, a magyar nyelv helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogy a közhivatalok közvetlen vagy közvetett módon hatáskörrel, hatósági jogkörrel vagy szereppel bírnak e területen, és tiszteletben tartva a tömegtájékoztatási eszközök függetlenségének és autonómiájának elveit” vállalja Szlovákia, hogy abban a mértékben, ahogy a rádió és televízió közszolgálatot lát el, megteszi a megfelelő intézkedéseket, hogy *a műsorszórók magyar nyelven készült műsorokat is programjukba iktassanak*. [11.§ 1. a)iii] Ezenkívül *bátorítja és/vagy megkönnyíti a magyar nyelven készült rádióműsorok és televízió-műsorok rendszeres sugárzását* [11.§ 1. b)ii; c)ii]; *a magyar nyelvű audiovizuális műalkotások készítését és terjesztését* [11.§ 1. d)]; *és legalább egy, magyar nyelvet használó sajtóorgánum létesítését és/vagy fenntartását*. [11.§ 1. e)i] Szlovákia vállalja továbbá, hogy *ha a jogszabály lehetővé teszi általában a tömegtájékoztatás pénzügyi támogatását, fedezi a magyar nyelvet használó tömegtájékoztatási eszközök többletköltségeit*. [11.§ 1. f)i]

Ezek a rendelkezések bővítik a kisebbségi jogok körét, nem érintik azonban az államnyelvről szóló törvény 5. § (2) bekezdését, mely szerint a tizenkét éven aluli gyermekeknek szánt audiovizuális műveket államnyelvű szinkronnal kell ellátni. Hatályban marad a törvény 5. § (4) is, mely kimondja, hogy a regionális vagy helyi televíziós állomások, rádióállomások és rádióberendezések közvetítése alapvetően az állam nyelvén történik. Egyéb nyelveket *csak az adott műsornak az állam nyelvén megtörtént közlése után szabad használni*.

A Karta rendelkezései valamivel konkrétabbak és részletesebbek a belső jogszabályoknál, melyek a következőket tartalmazzák:

A rádió és televízió működtetéséről szóló törvény²³ leszögezi, hogy „a működtetők jogilag kötelesek a sugárzott adások jelentős részét úgy elkészíteni, hogy a nemzet, a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok kulturális identitása megmaradjon”.

A Szlovák Rádióról szóló törvény²⁴ 6. bekezdése szerint a Szlovák Rádió kiemelt funkciói közé tartozik hogy a rádióadások sugárzásán keresztül hozzájáruljon a nemzeti kultúra és a Szlovák Köztársaság területén élő nemzeti kisebbségek kultúrájának fejlesztéséhez és más nemzetek kulturális értékeinek tolmácsolásához.

Hasonlóan rendelkezik a televízió funkciójáról a Szlovák Televízióról szóló törvény²⁵ 6. j) cikke. A 3. cikk (3) pedig kimondja, hogy: „A Szlovák Televízió biztosítja a Szlovákiában élő nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok érdekeit az anyanyelvükön történő sugárzáson keresztül.”

A Karta alapján Szlovákia vállalja, hogy *biztosítja a szomszédos országokból a magyar nyelven készült rádió- és televízióadások közvetlen vételének szabadságát, és nem támaszt akadályt a szomszéd országok ilyen nyelvű rádió- és televízióadásainak tovább sugárzása elé. Ezen túlmenően gondoskodik arról, hogy a magyar nyelven gyakorolt szólásszabadság és az információáramlás szabadsága elé az írott sajtót illetően semminemű korlátozás ne tétessék.* [11.§ 2.]

A Karta leszögezi, hogy a fent említett szabadságjogok gyakorlása, mivel az kötelezettségeket és felelősséget is tartalmaz, a nemzetbiztonság, a területi integritás vagy a közbiztonság, a közrend védelme és a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, az egészség vagy a közkerépcs védelme, mások jó hírnevének és jogainak védelme, bizalmas jellegű információk kiszivárgásának megakadályozása, vagy az igazságszolgáltatás tekintélye és pártatlanságának biztosítása érdekében a törvény által előírt, egy demokratikus társadalomban szükséges eljárási szabályoknak, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak rendelhető alá.

Ennél erősebb rendelkezéseket tartalmaznak a hatályos jogszabályok. Az alapszerződés általános érvénnyel kimondja, hogy a magyar kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a nyilvános tömegtájékoztatási eszközkhöz való diszkriminációmentes hozzájutásra és saját tömegtájékoztatási eszközökre (15.§ g)

A Keretegyezmény 9.§ 1. pedig kimondja, hogy nemzeti kisebbséghez tartozó személynek a véleménynyilvánítási szabadsága magába foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, az eszmék megismerésének és közlésének szabadságát a kisebbség nyelvén, országhatárookra tekintet nélkül és hatósági szerv beavatkozása nélkül. Ennek megfelelően a Felek nem akadályozzák a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket a nyomtatott tömegkommunikációs eszközök létrehozásában és használatában, a rádió- és televízió adásokat szabályozó törvényi keretekben pedig, amennyire lehetséges, biztosítani fogják és figyelembe veszik a fentieket, annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára lehetőséget nyújtsanak saját tömegkommunikációs eszközeik létrehozására és használatára. Továbbá, a Felek biztosítani fogják nemzeti jogrendszerük keretein belül, hogy a nem-

zeti kisebbségekhez tartozó személyeket ne érje hátrányos megkülönböztetés a tömegkommunikációs eszközökhöz való hozzájutásban és megfelelő intézkedéseket hoznak annak érdekében, hogy megkönnyítsék számukra a tömegkommunikációs eszközökhöz való hozzájutást. (9.§ 3-4.)

Előrelépést jelent viszont a Karta azon rendelkezése, mely szerint Szlovákia gondoskodik arról, hogy a *magyar nyelvet használók érdekeit képviseltessek vagy vegyék tekintetbe a törvényeknek megfelelően esetleg létrehozott, a tömegtájékoztatói eszközök szabadságát és pluralizmusát garantáló testületekben.* [11.§ 3.]

KULTURÁLIS TEVÉKENYSÉG ÉS KULTURÁLIS LÉTESÍTMÉNYEK

Az ide vonatkozó rendelkezéseket a Karta az alábbi feltételekhez köti: „A kulturális tevékenységre és a kulturális létesítményekre – különösen a könyvtárakra, videotékákra, kulturális központokra, múzeumokra, archívumokra, akadémiákra, színházakra és filmszínházakra, valamint irodalmi és filmművészeti alkotásokra, a nép kulturális önkifejezésére, fesztiválokra és – ideértve egyebek között az új technológiák használatát – a kulturális iparra vonatkozóan, azokon a területeken, ahol a magyar nyelvet beszélnek és abban a mértékben, ahogy a hatóságoknak ezen a téren hatáskörük, hatósági jogkörük vagy szerepük van”. Csak mindezek teljesülése esetén alkalmazandók a következők:

Szlovákia vállalja, hogy *bátorítja a magyar nyelven történő önkifejezést, valamint az ilyen kezdeményezéseket, és elősegíti a magyar nyelven készült műalkotások megismerésének különböző módjait.* [12.§ 1. a)]

Támogatja a magyar nyelven készült műalkotások más nyelveken – illetve a más nyelveken készült műalkotások magyar nyelven – történő megismerését lehetővé tevő különböző módokat, a fordítások, a szinkronizálás, az utószinkronizálás és a feliratozás segítségével és fejlesztésével. [12.§ 1. b); c)]

A Karta értelmében *gondoskodik továbbá arról, hogy a különböző fajtájú kulturális tevékenységek szervezéséért vagy támogatásáért felelős szervezetek az általuk kezdeményezett vagy támogatott tevékenységeikbe megfelelő mértékben beiktassák a magyar nyelv és kultúra ismeretét és használatát, illetve ezen szervezeteknek olyan személyzet álljon rendelkezésére, amely teljes mértékben ismeri a magyar nyelvet, valamint a lakosság többi részének nyelvét.* [12.§ 1. d); e)] Ez utóbbi rendelkezés tekintetében a kormányhatározat leszögezi, hogy csak akkor lehet érvényesíteni, amennyiben kihatásai nem mondanak ellent a Szlovák Köztársaság jogrendszerében a Szlovák Köztársaság állampolgárai

Szlovák Köztársaság területén munkajogi jogviszonyokban történő diszkriminálásának tilalmáról szóló egyéb rendelkezéseknek.

A jogalkalmazástól függően hozhatnak előrelépést a fenti rendelkezések. Egyrészt olyan jogokat tartalmaznak, amelyekről nem szól sem a nyelvhasználati törvény sem az államnyelvről szóló törvény, másrészt viszont a megfogalmazásuk nem kellően konkrét és a hatóságokon múlik az említett kitételek értelmezése. Harmadrészt a fenti rendelkezések közül egyik sem semlegesíti az államnyelvről szóló törvény alábbi szakaszait: 5. § (7) „A kulturális és a nevelő-oktató rendezvényeket az állam nyelvén valósítják meg, illetve más nyelven is megvalósíthatóak, ha az államnyelv szempontjából teljesítik az alapvető érthetőség követelményét. Kivételt képeznek a nemzeti kisebbségek és az etnikai csoportok kulturális, illetve a vendégszereplő művészek rendezvényei, valamint az eredeti szöveggel ellátott zenei művek. A műsor felvezetése (a konferálás) azonban először az állam nyelvén hangzik el.” 5. § (8) „A Szlovák Köztársaság területén történő összejövetel vagy előadás minden résztvevőjének jogában áll a nyilatkozatát az állam nyelvén előadni.”

Szlovákia – a Kartában vállaltak szerint a fenti feltételek között – *támogatja a magyar nyelvet használók képviselőinek közvetlen részvételét az eszközök biztosításában és a kulturális programok tervezésében illetve bátorítja és/vagy megkönnyíti olyan szervezetek létesítését, amelyek a magyar nyelven készült műalkotások gyűjtéséért, rögzítéséért és a közönségnek történő bemutatásáért felelősek.* [12.§ 1. f); g)]

Azokat a területeket illetően, amelyek kívül esnek a magyar nyelv hagyományos használati területein, Szlovákia vállalja, hogy az előző pontnak megfelelően *megengedi, bátorítja és/vagy biztosítja a megfelelő kulturális tevékenységeket és kulturális létesítményeket, amennyiben azt a magyar nyelvet használók száma indokolja.* [12.§ 2.]

Bár ennél a pontnál nem szerepelnek a fent említett feltételek, a mondat utolsó része ismét csak tág teret enged a jogalkalmazásnak. Ezenkívül nem érintik a Karta rendelkezései az államnyelvről szóló törvény 5.§ (6) bekezdését, mely szerint: „A nyilvánosság számára szánt alkalmi sajtótermékeket, a képtárak, múzeumok katalógusait, a mozik, színházak, koncertek és egyéb kulturális rendezvények műsorait az állam nyelvén adják ki. Szükség esetén tartalmazhatnak más nyelvű fordításokat is.”

Szlovákia vállalja, hogy *külföldön megvalósuló kulturális politikájában kellő helyet biztosít a magyar nyelvnek és kultúrának.* [12.§ 3.] Bár ismét tetszés szerint értelmezhető a „kellő hely” kitétel, ez a cikk ezzel együtt előrelépést

jelent, hiszen legalább azt biztosítja, hogy Szlovákia külföldön megvalósuló kulturális politikájában *megjelenjen* a magyar nyelv és kultúra is.

Összességében elmondható tehát, hogy az előző, 12.§ 3. cikket kivéve, a Karta abban az esetben tekinthető előrelépésnek kulturális jogok terén, ha a jogalkalmazás kisebbségbarát szellemben alkalmazza a rendelkezéseit.

GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI ÉLET

Jelentős jogokat rögzítenek és egyértelműen előrelépésnek tekinthetők a gazdasági és társadalmi életről szóló szakaszok. Ezek megfogalmazása ugyanis konkrét és Szlovákia megkötések nélkül, az ország egészére nézve vállalja teljesítésüket. Nevezetesen: *kiiktat jogalkotásából minden olyan rendelkezést, mely igazolható okok nélkül tiltja vagy korlátozza a magyar nyelv használatát a gazdasági vagy társadalmi élet dokumentumaiban, különösen a munkaszerződésekben és az olyan technikai dokumentumokban, mint a termékek és felszerelések használati útmutatói.* [13.§ 1. a)]

A szlovák Alkotmány 11. cikke értelmében a Karta – ratifikálása és kihirdetése esetén – elsőbbséget élvez a belső törvényekkel szemben, vagyis ebben az esetben az államnyelvről szóló törvénnyel szemben. A törvény 8. § (1) szerint: A fogyasztó védelmének érdekében kötelező az államnyelv alkalmazása a hazai, illetve az importált áru tartalmának megjelölésekor, az egyes termékek – főként élelmiszerek és gyógyszerek – használati utasításainak, valamint a jótállás feltételeinek és a fogyasztóval szembeni egyéb információk megfogalmazásakor. 8. § (2) A munkaviszonyban, illetve a hasonló jellegű viszonyokban az írásbeli jogügyletek az állam nyelvén állítandók ki. A Karta tehát ebben a vonatkozásban bővíti a magyar kisebbség jogait.

Szlovákia a Karta alapján vállalja, hogy *megtiltja, hogy a vállalatok belső szabályzataiba és a magánokiratokba, legalábbis amelyek az azonos nyelvet beszélők között jöttek létre, a magyar nyelv használatát kizáró vagy korlátozó Cikkek kerüljenek; és fellép az olyan gyakorlattal szemben, mely elbátortalánít a magyar nyelv gazdasági vagy társadalmi tevékenységek keretei között történő használatától.* [13.§ 1. b); c)]

Javítja a magyar kisebbség nyelvi jogainak helyzetét ez a rendelkezés is, hiszen a Karta ratifikálása után a fentiek érvényesülnek az államnyelvről szóló törvény 8. § (3) bekezdésével szemben, mely kimondja, hogy a pénzügyi és műszaki dokumentáció, a szlovák műszaki normák, a társulások,

egyletek, politikai pártok, politikai mozgalmak és kereskedelmi társaságok alapszabályai az állam nyelvén állítandók ki.

Ahol a magyarok aránya a 20%-ot eléri, abban a terjedelemben, ahogy a hatóságok hatáskörrel bírnak, és az ésszerűen lehetséges mértékben, Szlovákia a Karta értelmében vállalja, hogy *gondoskodik arról, hogy az olyan létesítmények, mint a kórházak, nyugdíjasházak, otthonok lehetőséget biztosítsanak arra, hogy az egészségügyi, életkori vagy egyéb okból gondozásra szorulókat magyar nyelven fogadják és kezeljék.* [13.§ 2. c)] *(A Szlovák Köztársaság kinyilvánítja, hogy e rendelkezést akkor lehet érvényesíteni, amennyiben kihatásai nem mondanak ellent a Szlovák Köztársaság jogrendszerében a Szlovák Köztársaság állampolgárai Szlovák Köztársaság területén munkajogi jogviszonyokban történő diszkriminálásának tilalmáról szóló egyéb rendelkezéseknek.)*

A megkötések ellenére is lényeges ez a szakasz, mert ellentmond az államnyelvről szóló törvény 8. § (4) bekezdésének és az Alkotmány értelmében elsőbbséget élvez vele szemben. A törvény kimondja, hogy az egészségügyi intézmények egész ügyvitelét az állam nyelvén vezetik. Az egészségügyi személyzet és a páciensek érintkezése általában az állam nyelvén történik és *ha az államnyelvet nem ismerő polgárról vagy külföldiről van szó*, akkor olyan nyelven is, amelyen a pácienssel érintkezni lehet. Vagyis egy szlovákiai magyar orvos egy ugyancsak szlovákiai magyar pácienssel szlovákul köteles érintkezni, hiszen mindketten ismerik a szlovák nyelvet. Ehhez képest jelentős előrelépés a Karta fenti cikke, amennyiben a jogalkalmazó nem használja fel a fenti megkötéseket a rendelkezés megkerülésére.

HATÁROKON TÚLI CSEREKAPCSOLATOK

Szlovákia vállalja, hogy *olyan módon alkalmazza a létező és olyan államokkal szemben fennálló kötelezettséget tartalmazó két- és többoldalú megállapodásokat*, ahol a magyar nyelvet azonos vagy hasonló formában használják, vagy – ha szükséges – *olyanok megkötésére törekszik, hogy azok segítsék elő az érintett államokban élő, magyar nyelvet használók közötti kapcsolatokat a kultúra, az oktatás, az információ, a szakképzés és a továbbképzés területén.* [14.§ a)]

Továbbá, a magyar nyelv érdekében *megkönnyíti és/vagy támogatja a határokon túli együttműködést, különösen annak a területnek a regionális vagy helyi szervei közötti együttműködést, ahol a magyar nyelvet azonos vagy hasonló formában használják.* [14.§ b)]

A határokon túli cserekapcsolatokról szóló rendelkezések az eddigiekhez képest további jogokat biztosítanak a magyar kisebbség számára.

Összegezés

Összegzésképpen a következők állapíthatók meg a Karta elfogadásával kapcsolatban:

- 1) Vitathatatlan, hogy aláírásával az Európa Tanács ellenőrző rendszere alá kerül a szlovák kisebbségi nyelvpolitika, mely mindenképpen előnyös nemcsak a Karta, hanem a kisebbségi nyelvi jogokra vonatkozó szlovák jogszabályok betartása szempontjából is.
- 2) Szem előtt tartva, hogy a Karta alanyi jogok helyett csupán állami kötelezettségeket rögzít, reális megközelítésének tartjuk, ha a Karta rendelkezéseit a legszűkmarkúbb jogalkalmazást feltételezve értékeljük.

Ennek alapján három csoportot különíthetünk el:

- I. *Bővítik a magyar kisebbség jogait, ezért előrelépést jelentenek a korábbiakhoz képest a következő rendelkezések, bár kikényszeríthetőségük nem kellően biztosított: 9.§ 2. a), 3.; 11.§ 2., 3.; 12.§ 3.; 13.§ 1. a), b), c); 14.§ a), b)*

vagyis Szlovákia vállalja, hogy

1. *Nem minősíti érvénytelennek az államban készült jogi okmányokat pusztán azon az alapon, hogy magyar nyelven íródtak [9.§ 2. a)] illetve magyar nyelven közléseket a legfontosabb állami törvényszövegeket, valamint azokat, amelyek különösen érintik a magyar nyelv használóit, feltéve, hogy e szövegek másként nem hozzáférhetők. [9.§ 3.]*
2. *Gondoskodik arról, hogy a magyar nyelvet használók érdekeit képviseltesék vagy vegyék tekintetbe a törvényeknek megfelelően esetleg létrehozott, a tömegtájékoztatási eszközök szabadságát és pluralizmusát garantáló testületekben. [11.§ 3.]*
3. *Kellő helyet biztosít a külföldön megvalósuló kulturális politikájában a magyar nyelvnek és kultúrájának. [12.§ 3.]*
4. *Kiiktat jogalkotásából minden olyan rendelkezést, mely igazolható okok nélkül tiltja vagy korlátozza a magyar nyelv használatát a gazdasági vagy társadalmi*

- élet dokumentumaiban, különösen a munkaszerződésekben és az olyan technikai dokumentumokban, mint a termékek és felszerelések használati útmutatói. [13.§ 1. a)]*
5. *Megtiltja, hogy a vállalatok belső szabályzataiba és a magánokiratokba, legalábbis amelyek az azonos nyelvet beszélők között jöttek létre, a magyar nyelv használatát kizáró vagy korlátozó Cikkek kerüljenek. [13.§ 1. b)]*
  6. *Fellép az olyan gyakorlattal szemben, mely elbátortalanít a magyar nyelv gazdasági vagy társadalmi tevékenységek keretei között történő használatától. [13.§ 1. c)]*
  7. *Olyan módon alkalmazza a létező két- és többoldalú megállapodásokat, illetve – ha szükséges – olyanok megkötésére törekszik, hogy azok segítsék elő az érintett államokban élő, magyar nyelvet használók közötti kapcsolatokat a kultúra, az oktatás, az információ, a szakképzés és a továbbképzés területén. [14. § a)]*
  8. *A magyar nyelv érdekében megkönnyíti és/vagy támogatja a határokon túli együttműködést, különösen annak a területnek a regionális vagy helyi szervei közötti együttműködést, ahol a magyar nyelvet azonos vagy hasonló formában használják. [14. § b)]*
- II. *A hatályos kisebbségi nyelvi jogokra vonatkozó rendelkezésekhez képest kevesebbet nyújtanak a Karta közigazgatási hatóságokra és a közszolgáltatást nyújtó szervekre vonatkozó következő rendelkezései: 10.§ 2. b), c), d), f), g); 3. b), c); 5. (Lásd a 7-9. oldalt)*
- III. *A Szlovákia által elfogadott többi rendelkezés a jogalkalmazástól függően értékelhető előnyösként illetve hátrányosként a kisebbségekre nézve, tekintve, hogy a Karta rendelkezései számos helyen tág teret engednek a jogalkalmazásnak.*

A Karta tehát főként az igazságszolgáltatás, a gazdasági és társadalmi élet és a határon túli cserekapcsolatok tekintetében jelent előrelépést. Ezenkívül, a jogalkalmazástól függően, a magyar kisebbség helyzetének javulását eredményezheti az oktatás, a tömegtájékoztatás és a kultúra területén is.

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK

- Tt. 29/1984 az alap- és középfokú iskolák rendszeréről (iskola törvény) 3.§ 1)
- Tt. 335/1991 a bírásokról és a bíróságokról 7.§ 3)
- Tt. 70/1992 a polgári perrendtartásról 18.§
- Tt. 158/1992 a büntető bírósági eljárásról 2.§ 14)
- Tt. 490/1992 a Szlovák Köztársaság Alkotmánya
- Tt. 38/1993 az Alkotmánybíróság szervezetéről, eljárásáról és az alkotmánybírák jogállásáról 23. §
- Tt. 268/1993 a rádió és televízió működtetéséről 2.§ c)
- Tt. 270/1993 a Szlovák Rádióról 6.§ d)
- Tt. 271/1993 a Szlovák Televízióról 3.§ 3); 6.§ j)
- Tt. 300/1993 a nevekről és vezetéknevekről 2.§ 1)
- Tt. 154/1994 az anyakönyvekről 16.§ a), b), c); 19.§ 3), 5)
- Tt. 191/1994 a községek nemzetiségi nyelven történő megjelöléséről 1.§ 1)
- Tt. 270/1995 az államnyelvről 3.§ 3), 4.§ 3)
- Tt. 99/1996 a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közötti, a jószomszédi kapcsolatokról és a baráti együttműködésről szóló szerződés kihirdetéséről (magyar-szlovák alapszerződés)
- Tt. 160/1998 az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezményének kihirdetéséről
- Tt. 5/1999 az alap- és középfokú iskolák rendszeréről szóló Tt. 29/1984. számú, az államnyelvről szóló Tt. 270/1995. számú és az iskolákról és az iskolai önkormányzatokról szóló Tt. 542/1990. számú törvény módosításáról. III. cikk 11.§ 2), a1)
- Tt. 184/1999 a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról a hivatali érintkezésben

JEGYZETEK

¹ 27. számú kormányhatározat.

² „Azok az emberi jogokról és alapvető szabadságjogokról szóló *nemzetközi szerződések*, amelyeket a Szlovák Köztársaság ratifikált és a törvény által megállapított módon *kihirdetett*, a Szlovák Köztársaság törvényeivel szemben *elsőbbséget élveznek*, amennyiben az alkotmányos jogok és szabadságjogok bővebb terjedelmét biztosítják.”

³ A Magyar Parlament 1995. június 13-án, a Szlovák Nemzeti Tanács 1996. március 26-án ratifikálta az alapszerződést. Az 1997. évi XLIII. törvény 1.§ szerint a Szerződés megerősítő okiratait Budapesten, 1996. május 15-én kicserélték, és a Szerződés ezen a napon hatályba lépett.

- ⁴ Különösen a következő cikkei kifogásolhatók az államnyelvről szóló törvénynek: 3.§ (1), (2), (3)b), (4), (5); 5.§ (2); 8.§ (4), (5).
- ⁵ 18. cikk „Az állam tartózkodni köteles azoktól a cselekményektől, amelyek megíúsítanak a szerződés tárgyát és célját, midőn a) megerősítés, elfogadás vagy jóváhagyás fenntartásával írta alá a szerződést vagy cserélte ki a szerződést létrehozó okiratokat, mindaddig, amíg nem válik nyilvánvalóvá az a szándéka, hogy a szerződésnek nem válik részesévé, vagy b) kifejezte azt, hogy a szerződés reá nézve kötelező hatályát elismeri, mindaddig, amíg a szerződés hatályba nem lép, és feltéve, hogy e hatályba lépést indokolatlanul nem késleltetik.” *Nemzetközi szerződések és dokumentumok*. Dunay-Kardos-Kende-Nagy, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991, 353. o.
- ⁶ *Szabad Újság*, 1999. július 14.
- ⁷ *Új Szó*, 1999. július 12.
- ⁸ 2001. februárjáig 24 ország írta alá, ebből 11 ratifikálta. Magyarországon az 1999./XL. törvény hirdette ki.
- ⁹ A jelen Karta vonatkozásában „regionális vagy kisebbségi nyelvek” kifejezés alatt azon nyelvek értendők,
(i) amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és
(ii) amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvtől/nyelveitől, azonban ez nem foglalja magába sem az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek dialektusait, sem a bevándorlók nyelveit.
- ¹⁰ 1991-ben 608 ezren vallották magukat magyar anyanyelvűnek, de csak 567 ezren magyar nemzetiségűnek. In: Gyurgyík László: *Magyar Méréleg*. Kaligram Könyvkiadó, Pozsony, 1994.
- ¹¹ Értelem szerint a továbbiakban a Karta rendelkezéseinek ismertetésénél a „regionális vagy kisebbségi nyelv” helyett a „magyar nyelv” szerepel, úgyszintén az idézett szlovák jogszabályokat is a magyar nyelvre vonatkoztatva értelmezem.
- ¹² Tt. 5/1999. számú törvény az alap- és középiskolák rendszeréről szóló Tt. 29/1984. számú, az államnyelvről szóló Tt. 270/1995. számú és az iskolákról és az iskolai önkormányzatokról szóló Tt. 542/1990. számú törvény módosításáról. III. fejezet 11. cikk (2).
- ¹³ A Tt. 29/1984. számú, az alap- és középiskolák rendszeréről szóló törvény 3. § 1) bekezdés.
- ¹⁴ Tt. 158/1992. számú, a büntető bírósági eljárásról szóló törvény 2. § (14).
- ¹⁵ Tt. 335/1991. számú, a bírásokról és a bíróságokról szóló törvény 7.§ 3).
- ¹⁶ Tt. 70/1992. számú, a polgári perrendtartásról szóló törvény 18. §.
- ¹⁷ Tt. 38/1993. számú, az Alkotmánybíróság szervezetéről, eljárásáról és az alkotmánybírák jogállásáról szóló törvény 23. §.
- ¹⁸ 10.§ 2. „A nemzeti kisebbséghez tartozó személyek által hagyományosan, vagy jelentős számban lakott területeken, amennyiben azok a személyek úgy kívánják,

- vagy az ilyen kívánság megfelel a valóságos szükségnek, a Felek erőfeszítéseket tesznek arra, hogy biztosítsák – lehetőség szerint – e személyek és a közigazgatási hatóságok közötti kisebbségi nyelv használatát elősegítő feltételeket.”
- ¹⁹ Tt. 191/1994. számú, a települések kisebbségi nyelven való feltüntetetéséről szóló törvény (1).
- ²⁰ Sajnálatos módon a Karta – Magyar Közlönyben megjelent – magyar nyelvű fordítása nem felel meg a hivatalos (angol illetve francia) szövegnek. A magyar fordítás szerint „azoknak az igényeknek a lehetséges mértékű kielégítése, melyek arra irányulnak, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területén a regionális vagy kisebbségi nyelvet ismerő köztisztviselőket nevezzenek ki”. Ezzel szemben az angol szöveg így szól: „compliance as far as possible with requests from public service employees having a knowledge of a regional or minority language to be appointed in the territory in which that language is used”, hasonlóan a franciához: „la satisfaction, dans la mesure du possible, des demandes des agents publics connaissant une langue régionale ou minoritaire d’être affectés dans le territoire sur lequel cette langue est pratiquée”. Elemzésemben a két hivatalos nyelvnek megfelelő magyar fordításból indultam ki, a szlovák hivatalos változat nem áll rendelkezésemre.
- ²¹ Tt. 154/1994. számú, a nyilvántartásról szóló törvény 16.§ a), b), c); 19.§ (3) (5) bekezdés.
- ²² Tt. 300/1994. számú, a nevekről és vezetékevekről szóló törvény.
- ²³ Tt. 268/1993. számú, a rádió és televízió működtetéséről szóló törvény 2.§ c) bekezdés.
- ²⁴ Tt. 270/1993. számú, a Szlovák Rádióról szóló törvény 6.§ d) bekezdése.
- ²⁵ Tt. 271/1993. számú, a Szlovák Televízióról szóló törvény.

SÁRA GÖRÖMBEI

Hungarian language rights in Slovakia in the light of the Language Charter

After several promises, Slovakia joined the European Charter of Regional and Minority languages, which would be put into force on 1st January 2002. Although there are other laws in Slovakia dealing with the rights of minority language usage, before the acceptance of the Charter two other laws dealt with this question. In their contact with the officials, the law of 1999 having the title „the usage of the languages of the minorities in their contacts with the officials” regulated the minority language usage. In other areas – without a specific order – they used the law passed in 1995 about the official language.

The Language Charter changed this situation, which according to the Slovakian Constitution takes priority over the domestic laws. Its main significance lies in the fact, that it provides language usage rights to the minorities not just in their official contacts. Surveying the orders of the Slovakian Constitution, the most relevant domestic laws, or the most important international agreements signed by Slovakia, we can say that the Language Charter, in what concerns the rights of the Hungarian minority in their language usage, brought a leap forward in jurisdiction, in economic and social life and in their inter-state relations. And besides of these depending on the usage of the law, it can bring the improvement of the situation of the Hungarian minority in the field of education, mass media and culture.